

³⁶ Распоряжение м. кор. министра внутренних дел № 380.000/1941. В. М. Правила, касающиеся исполнения обязательства личной прописки (заявки), а также эвиденции в связи с личной обязанностью по народной обороне // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1941. – № 32. – С. 1-10.

³⁷ Распоряжение м. кор. министра внутренних дел № 95.300/1944. В. М. Ограничения члвды на подкарпатску территорию, дальше в Мараморошску жупу, в муницип. город Унгарь и в жупный город Мункач // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 18. – С. 3–5.

³⁸ Вѣдмъ Начальникамъ Адм. Экспозит. Подкарпатской территории // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 18. – С. 9.

³⁹ Распоряжение м. кор. министра внутренних дел № 96.000/1944. В. М. Дополнение распоряжения № 95.300/1944. В. М., выданного в делѣ обмеження путешествованя на подкарпатску территорию, дальше в муницип. город Унгарь и в жупный город Мункач // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 19. – С. 5.

⁴⁰ Распоряжение м. кор. министра внутренних дел № 365.900/1944. XVIII. от. В. М. о залазѣ путешествя на одной части территории державы // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 33. – С. 5-6.

⁴¹ Шляхом Жовтня. – С. 215.

Резюме

Стаття присвячена висвітленню проблем, пов'язаних зі станом дотримання особистих прав населення Закарпаття у 1939–1944 роках, коли воно перебувало у складі гортистської Угорщини. Робиться висновок про те, що на території краю на нормативному рівні була створена система контролю за громадянами, специфіка якої багата в чому визначалась тогочасною геополітичною ситуацією.

Ключові слова: особисті права, експозитура, неблагонадійність, силові структури.

Резюме

В статье рассматриваются проблемы, связанные с обеспечением личных прав населения Закарпатья в 1939–1944 годах, когда оно пребывало в составе хортистской Венгрии. Делается вывод о том, что на территории края на нормативном уровне была создана система контроля за гражданами и иностранцами, особенности которой во многом определялись геополитической ситуацией того времени.

Ключевые слова: личные права, экспозитура, неблагонадежность, силовые структуры.

Summary

The article is devoted to the Transcarpathian population human rights observing problems at the period from 1939 up to 1944 (as a part of chartist Hungary). The author makes a conclusion that specificity of people' control legal system had been determined by the geopolitical situation of this region.

Key words: human rights, expository, political system, reliable, powerful structures.

Отримано 2.02.2010

М. П. МОЛИБОГА

Микола Павлович Молибога, здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України

ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА: СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Питання тлумачення права є традиційним у юридичній науці, зокрема тлумачення норм права посідає значне місце у процесі правореалізації. Воно є найважливішою умовою їх правильного розуміння і застосування. Якщо б тлумачення не було б, складний процес правореалізації був би вкрай важким, а в деяких випадках взагалі неможливим. Необхідність у тлумаченні підтверджена багатовіковим правовим досвідом, юридичною практикою тощо.

Теоретичною основою дослідження проблеми тлумачення права стали праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених як давнини, так і сьогодення. Вагомий внесок у розроблення цих проблем зробили С. Алексєєв, А. Венгеров, Ю. Власов, Л. Воеводін, М. Волпенко, А. Заєць, О. Зайчук, Д. Керімов, С. Кечек'ян, С. Комаров, В. Копейчиков, О. Копиленко, М. Коркунов, В. Котюк, В. Лазарев, П. Люблінський, М. Марченко, І. Михайлівський, А. Міцкевич, В. Нагребельний, П. Недбайло, М. Онішук, Н. Оніщенко, К. Опалеко, А. Піголкін, П. Рабінович, Ю. Тихомиров, Ю. Тодика, Є. Трубецька, В. Хропанюк, О. Черданцев, Ю. Шемшученко, Г. Шершеневич та ін.

У демократичному суспільстві тлумачення права має на меті виявлення змісту норм права для того, щоб забезпечити їх правильну, ефективну реалізацію відповідно до режиму законності.

Термін «тлумачення» (interpretatio) лагінського походження і має багато значень. Термін «тлумачення» має широке і вузьке значення. У широкому значенні (інтерпретація) – це пізнавальний процес, націлений на

пояснення суті природних явищ суспільного життя. У галузі права термін «тлумачення» використовують як під час пояснення, так і під час з'ясування змісту нормативно-правових актів¹. Більш точно тлумачення розуміють як пояснення виразів, формул, символів тощо.

В. Даль під словом «тлумачення» припускає такі терміни: міркувати, переговорюватися, розмовляти, розглядати, радитися, пояснювати тощо².

З позиції С. Ожегова, тлумачення – це «висловлення, що містить пояснення чого-небудь, а тлумачити – це давати дечому деяке пояснення, з'ясовувати зміст чого-небудь; це передбачає і роз'яснення, змушувати зрозуміти дещо»³.

З. Куньч зазначає, що «тлумачити – це давати пояснення до чого-небудь; пояснювати значення чогось, допомогати зрозуміти щось; висловлювати своє розуміння чого-небудь; давати своє освітлення фактів, явищ; трактувати»⁴. Звідси випливає, що складовими цієї категорії є з'ясування та безпосередньо роз'яснення. У свою чергу, з'ясування – це розуміння чого-небудь для себе, а роз'яснення – це адресоване іншим учасникам суспільних відносин те, що зумів уяснити інтерпретатор.

Тлумачити право – пізнавати й пояснювати його зміст, мету, соціальне призначення й практичну значущість. Тлумачення права – переклад його абстрактних приписів більш зрозумілою та доступною мовою конкретних понять і висновків⁵.

У процесі тлумачення встановлюються зміст норми права, її основна мета й соціальна спрямованість, можливі наслідки дії акту, що тлумачиться, з'ясовуються суспільно історичні умови його прийняття, умови, у яких відбувається тлумачення тощо.

Норма права – це загальнообов'язкове правило поведінки, встановлене або санкціоновані державою⁶, тобто це норма, що вступила в законну силу, діє та використовується при регулюванні суспільних відносин, але може й не використатися. Практика знає чимало так званих «мертвих норм», які існують, але не реалізуються в конкретних правовідносинах, у діях громадян та інших осіб. Перехід норми права зі сфери можливого у сферу практичної діяльності конкретних правовідносин здійснюється тоді, коли вона стає відомою учасникам конкретних правовідносин і усім зацікавленим особам.

Істотною ознакою норм права є їх загальний та абстрактний характер (нормативність), розповсюдження їх дії на широке коло суб'єктів та ситуацій. В той же час норми права реалізуються у конкретних діях суб'єктів, застосовуються у певних ситуаціях. Тому в процесі їх реалізації та, зокрема, правозастосування виникає необхідність конкретизувати ті чи інші змістовні елементи норм права, що виражені в загальній та абстрактній формі, і таким чином, приблизити зміст норм права до конкретних ситуацій. У процесі тлумачення загальні та абстрактні норми перекладаються на мову більш конкретних висловлень, що не викликає ніяких сумнівів з приводу норми, що тлумачиться, саме до даної ситуації, що підлягає юридичному вирішенню.

Кожна норма права регулює певний вид суспільних відносин, що закріплені у нормах права в загальних рисах. Визначені ж відносини певного виду, що врегульовані нормами права, не тільки є чисельними, а й володіють індивідуальними ознаками, особливостями, хоча характеризуються істотними рисами, що властиві усьому даному виду відносин. Ця індивідуальність відносин у процесі застосування до них норм права породжує різноманіття питань, відповіді на які можливо отримати тільки шляхом тлумачення.

Не виключена можливість появи в суспільному житті й нових відносин, життєвих ситуацій, які не існували у момент створення закону чи не отримали широкого розвитку, а також розповсюдження ситуацій, які конкретно не мав на увазі законодавець, однак у силу абстрактного характеру останніх, також породжує різноманітні питання, що потребують відповіді шляхом тлумачення. Слід мати на увазі, що правотворчість і тлумачення – це різні процеси, які чітко відрізняються один від одного. Інтерпретатор правової норми – не творець права. Він має лише з'ясувати, визначити всенародну волю, яка виражена в нормативному акті. Предметом дослідження при тлумаченні є правова норма, за межі якої при суворому дотриманні режиму законності інтерпретатор ні у якому разі вийти не може⁷.

В юридичній літературі існують різні думки щодо того, чи всі норми права мають тлумачитися. Так, М. Тарасов і Л. Семенова вважають, що з'ясуванню підлягають тільки норми права, які здаються незрозумілими⁸. Зрозумілі ж не вимагають тлумачення. Такий підхід, на нашу думку, є спірним. Адже для визначення, чи є та чи інша норма зрозумілою, потрібно її з'ясувати, розтлумачити (таку точку зору поділяють С. Алексєєв, Ю. Власов та ін.)⁹.

Соціальне призначення будь-якого тлумачення права полягає в забезпеченні однозначного (уніфікованого) розуміння змісту юридичної норми усіма, хто має її застосувати або реалізувати¹⁰.

Проблема тлумачення права є практичною в тому розумінні, що її рішення, як ніяке інше, зорієнтовано на вирішення юридичних справ, на подолання конфліктних ситуацій, на винесення правового вердикту. Однак і ця проблема впирається в розуміння права. Без з'ясування об'єкта тлумачення або при різночитанні у тому, що підлягає тлумаченню, складно розраховувати на позитивний результат.

В юридичній літературі немає єдиної думки щодо об'єкта тлумачення. Так, одні науковці вказують, що тлумаченню підлягають «закони», інші – «норми права», а треті – тлумачать «право»¹¹. Наприклад, О. Черданцев використовує словосполучення «тлумачення права»¹², однак інші (А. Піголкін, Н. Гранат) не погоджуються з таким терміном, вважаючи, що тлумаченню підлягають не право чи система норм, а відповідний нормативно-правовий акт, і тому більш вдалим є термін «тлумачення закону» або «тлумачення нормативного акту»¹³. Але більшість авторів (В. Копейчиков, В. Хропанюк, Ю. Власов та ін.) застосовують термін «тлумачення норм права», вважаючи, що важливим у цьому разі є не формулювання терміна, а його зміст¹⁴.

Слід зазначити, що й на сьогодні у правознавчій науці і практиці аналогічно використовується термін «тлумачення права (чи закону)». І в даному випадку, з одного боку, під тлумаченням розуміється певний розумовий процес, що направлений на з'ясування змісту норми права шляхом виявлення значення та змісту термінів і виразів, що мають місце в нормативних актах. Таке розуміння тлумачення позначається зазвичай шляхом вираження «з'ясування змісту норми права». Воно характеризується сукупністю способів тлумачення. З іншого боку, тлумачення права (норми права, закону) – це результат розумового процесу (з'ясування), який фіксується у сукупності мовних висловлень, що відбиває зміст норм права¹⁵.

Правильне тлумачення норм права необхідне для усіх форм реалізації правових норм – при дотриманні, використанні, виконанні та особливо при застосуванні норм права. Особливого значення тлумачення правових норм набуває в процесі правового виховання і правової пропаганди.

В юридичній літературі існує багато різних підходів щодо розкриття поняття «тлумачення норм права». Так, тлумачення норм права – це діяльність щодо з'ясування або роз'яснення змісту, вкладеного в норму права правотворчим органом для її вірного застосування¹⁶.

В юридичній енциклопедії під тлумаченням норм права розуміють «інтелектуально-вольову діяльність, спрямовану на з'ясування і роз'яснення волі законодавця, матеріалізованої у нормі права, а також результати цієї діяльності»¹⁷.

На думку О. Скакун, тлумачення норм права «(інакше: інтерпретація норм права) – це розумова інтелектуальна діяльність суб'єкта, що пов'язана зі встановленням їх точного значення (змісту)»¹⁸.

Також під тлумаченням норм права розуміють «складний свідомо-вольовий процес, який спрямований на встановлення точного змісту приписів правових норм, закладеного правотворчим органом, і доведення необхідної інформації до відома зацікавлених осіб»¹⁹.

С. Лисенков розглядає тлумачення норм права як «діяльність суб'єктів щодо усвідомлення і роз'яснення дійсного змісту правових норм з метою забезпечення обґрунтованої і повної реалізації їх приписів»²⁰.

Як зазначає О. Осауленко, «тлумачення норм права – це спеціальна діяльність офіційних та неофіційних суб'єктів суспільних відносин, спрямована на з'ясування і роз'яснення змісту і значення нормативно-правових актів, понять, термінів і така, що може бути виражена в актах тлумачення (інтерпретаційних актах)»²¹.

На думку Н. Крестовської та О. Матвеевої, тлумачення норм права – «це інтелектуальна діяльність, що направлена на розкриття значущого змісту правових норм»²².

Тлумачення норм права – це «діяльність щодо з'ясування або роз'яснення (інтерпретації) змісту (сміслу) юридичної норми», підкреслює П. Рабінович, «з метою правильного її застосування та реалізації»²³.

В. Червонюк розглядає тлумачення як «певний різновид соціального пізнання, тобто процес пізнання думок правотворчого органу, що пов'язаний з отриманням достовірних даних про зміст норми права»²⁴.

Тлумачення норм права, на думку Д. Березовського, – це інтелектуально-вольова діяльність по з'ясуванню і роз'ясненню змісту норм права з метою найбільш правильної реалізації»²⁵.

Т. Хабрієва зазначає, що тлумачення норм права – це «процес, який має місце, коли слід визначити зміст нормативних приписів»²⁶.

Тлумачення правової норми являє собою складне явище інтелектуально-вольового характеру, на думку І. Борщевського, що спрямоване на пізнання і з'ясування змісту права з метою їх найбільш точної реалізації»²⁷.

Тлумачення норм права визначають ще й як «інтелектуально-вольову діяльність суб'єкта права (компетентних державних органів та їхніх посадових осіб, інших фізичних і юридичних осіб), метою якої є з'ясування та роз'яснення дійсного змісту норм права»²⁸.

На думку А. Осіпова, тлумачення норм права – це складний вольовий процес, направлений на з'ясування точного змісту, що містить норма права, розпорядження, оприлюднення його для загального відома»²⁹.

В. Хропанюк вважає, що тлумачення норм права – це «діяльність компетентних органів держави, громадських організацій і окремих громадян по з'ясуванню ними дійсного змісту норм»³⁰.

Тлумачення норм права не належить до простого явища юридичної практики. Воно, як підкреслює А. Піголкін, є складним комплексним поняттям, яке має дві тісно пов'язані, але самостійні сторони. Отже, на його думку, під тлумаченням, по-перше, необхідно розуміти внутрішній процес мислення, що відбувається у свідомості особи, яка застосовує норму права. Це необхідний підготовчий етап, передумова для правильного вирішення конкретної справи. По-друге, тлумачення – це зовнішнє вираження роз'яснення змісту норми. Воно виступає як діяльність певних органів та осіб, що має самостійне, спеціальне значення»³¹.

Як зазначає В. Козлов, за своїм змістом тлумачення права являє собою перш за все внутрішню, логічну, інтелектуальну дію осіб щодо аналізу та з'ясуванню конкретних правових приписів»³².

На нашу думку, тлумачення норм права – це спеціальна діяльність інтелектуально-вольового та консеквентивного (логічного) характеру офіційних і неофіційних суб'єктів суспільних відносин (органів держави, їх посадових осіб, громадських організацій, окремих громадян) з метою встановлення змісту норми права, розкриття вираженої в ній волі соціальних сил, що перебувають при владі.

Викладене свідчить, що одні автори розуміють під тлумаченням норм права лише з'ясування, інші вважають, що зміст тлумачення норм права складає їх роз'яснення, деякі визначають тлумачення як єдність з'ясування та роз'яснення. У визначенні співвідношення між з'ясуванням і роз'ясненням у тлумаченні норм права в юридичній науці існує думка (А. Шляпочников, Л. Явич), що з'ясування правової норми та її роз'яснення становить єдиний процес пізнання правової норми»³³. Однак А. Піголкін та М. Александров не погод-

жуються з таким визначенням, вважаючи з'ясування та роз'яснення різними і самостійними процесами. Вони визначають тлумачення норм права як родові явище, що включає в себе два самостійних і різних видів поняття – з'ясування та роз'яснення³⁴.

Вбачається, що визначення співвідношення між з'ясуванням і роз'ясненням слід виходити з цільового призначення тлумачення. Якщо з'ясовується норма права для себе, з'ясування виступає як самостійний процес пізнання норми права. Коли ж зміст норми права роз'яснюється іншим, з'ясування і роз'яснення становлять єдиний процес, спрямований на доведення змісту норми права до третіх осіб.

Таким чином, тлумачення правових норм складається з двох частин: з'ясування і його результату та роз'яснення. У даному разі з'ясування правових норм – це внутрішній процес мислення суб'єкта тлумачення, спрямований на пізнання і розкриття дійсного змісту норми права, та результат цього процесу.

Існує також думка про те, що тлумачення норм права вживається у трьох різних, але пов'язаних між собою значеннях: з'ясування, роз'яснення та інтерпретація³⁵. Під інтерпретацією розуміють визначення співвідношення обсягу норми права, що тлумачиться, з обсягом її тексту. Це не зовсім правильна точка зору. По-перше, термін «інтерпретація» значно ширший, ніж класифікація результатів тлумачення за обсягом. По-друге, тут більш правильно вести мову про результати, до яких приходять суб'єкт тлумачення після з'ясування змісту норми права³⁶.

На нашу думку, позиція деяких вчених (В. Лазарєв, А. Шабуров, Ю. Власов) щодо поняття «тлумачення норм права» передбачає як з'ясування змісту норм права на отримання результату з'ясування, так і роз'яснення цього результату³⁷, є досить обгрунтованою і ми її цілком підтримуємо.

Підсумовуючи можна зазначити, що проблеми тлумачення норм права завжди перебували у центрі уваги юридичної науки, а теорія тлумачення пройшла довгий шлях свого розвитку. Ці проблеми пов'язані з інтересами держави й суспільства, їх зумовленням і захистом. На сьогодні тлумачення норм права є важливим політико-юридичним інструментом виявлення чіткого змісту права.

¹ Ведерніков Ю. А., Грекул В. С. Теорія держави і права: Навч. посіб. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – С. 167.

² Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка в 4-х томах.- Том 4. – М., 1980. – С. 411-412.

³ Ожегов С. И. Словарь русского языка. – М., 1984. – С. 695.

⁴ Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – С. 752.

⁵ Теорія держави і права: Навч. посіб. / Упоряд. Л. М. Шестопалова. – К.: Прецедент, 2006. – С. 128.

⁶ Большой юридический словарь / Под ред. А. Я. Сухарева, В.Е. Крутских. – М., 2000. – С. 373.

⁷ Теория права и государства: Учебник. – Х.: ООО «Одиссей», 2006. – С. 315.

⁸ Тарасов М. А. Применение и толкование специальных норм // Тезисы докладов на межвузовской научной конференции «Социалистическая законность, толкование и применение советских законов». – К., 1961. – С. 11; Семенова Л. И. Толкование советских законов и судебная практика по гражданским делам // Тезисы докладов на межвузовской научной конференции «Социалистическая законность, толкование и применение советских законов». – К., 1961. – С. 78.

⁹ Алексеев С. С. Общая теория права. – М., 1982. – Т. 2. – С. 291; Власов Ю. Л. Проблемы тлумачення норм права: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – С. 11.

¹⁰ Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. посіб. – Л.: Край, 2007. – С. 153.

¹¹ Паліюк В. П. Деякі аспекти тлумачення норм права (цивільно-правовий аспект) // Судова апеляція. – 2005. – № 1. – С. 14.

¹² Черданцев А. Ф. Толкование права // Общая теория государства и права. Акад. курс: В 2-х т. / Под ред. М. Н. Марченко. – М.: Зерцало, 1998. – Т. 2: Теория права. – С. 323-327.

¹³ Пиголькин А. С. Толкование нормативных актов в СССР. – М., 1962. – С. 9; Гранат Н. Л. Толкование норм права в правоприменительной деятельности органов внутренних дел. – М., 1991. – С. 4.

¹⁴ Загальна теорія держави і права / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін. // За ред. В. В. Копейчикова. – К., 1997. – С. 182; Хропанюк В. Н. Теория государства и права. – М., 1996. – С. 276; Власов Ю. Л. Вказана праця. – С. 8-9.

¹⁵ Теория права и государства: Учебник. – Х.: ООО «Одиссей», 2006. – С. 313.

¹⁶ Паліюк В. П. Вказана праця. – С. 14.

¹⁷ Власов Ю. Л., Нагребельний В. П. Тлумачення норм права // Юридична енциклопедія: В 6 т. – Т. 6: Т-Я. // Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2004. – С. 80.

¹⁸ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Х.: Консум, 2006. – С. 404.

¹⁹ Теорія держави і права: Навч. посіб. / За заг. ред. Р. А. Ромашова, Н. М. Пархоменко. – К.: КНТ, 2007. – С. 161.

²⁰ Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб.– К.: «Юристконсульт», 2006. – С. 200.

²¹ Осаулєнко О. І. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. – К.: Істина, 2007. – С. 193.

²² Крестовская Н. Н., Матвеева Л. Г. Теория государства и права: Элементарный курс. – Х.: Одиссей, 2007. – С. 253.

²³ Рабінович П. М. Основи загальної теорії права і держави: Навч. посіб. – Л.: Край, 2007. – С. 153.

²⁴ Червонюк В. И. Теория государства и права: Учебник. – М.: ИНФА-М, 2006. – С. 536.

²⁵ Теория государства и права: Учебник / Отв. ред. А. В. Малько. – М.: КНОРУС, 2006. – С. 212.

²⁶ Теория государства и права: Учебник / Под ред. В. К. Бабаева. – М.: Юристъ, 2005. – С. 457.

²⁷ Теория права и государства: Учебник. – Х.: ООО «Одиссей», 2006. – С. 313.

²⁸ Теорія держави і права: Посіб. / С. М. Тимченко, Р. А. Калужний, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. – С. 126-127.

- ²⁹ Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – М.: Юристъ, 2000. – С. 478.
- ³⁰ Хропанюк В. Н. Теория государства и права: Учеб. пособ. / Под ред. В. Г. Стрекозова – М.: «Дабахов, Ткачев, Димов», 1995. – С. 276.
- ³¹ Закон: создание и толкование / Под ред. А.С. Пиголкина. – М.: Спарк, 1998. – С. 44.
- ³² Дробязко С. Г., Козлов В. С. Общая теория права: Учеб. пособ. – Мн.: Амалфея, 2005. – С. 336.
- ³³ Шляпочников А. С. Толкование уголовного закона. – М., 1960. – С. 76; Явич Л. С. Проблема правового регулирования советских общественных отношений. – М., 1961. – С. 140.
- ³⁴ Пиголкин А. С. Толкование нормативных актов в СССР. – М., 1962. – С. 8.
- ³⁵ Комаров С. А. Общая теория государства и права: Курс лекций. – М., 1996. – С. 230.
- ³⁶ Власов Ю. Л. Вказана праця. – С. 9.
- ³⁷ Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. В. В. Лазарева. – М.: Юристъ, 2005. – С. 253; Шабуров А. С. Толкование норм права // Теория государства и права / С. С. Алексеев, С. И. Архипов, В. М. Корельский и др. / Под ред. В. М. Корельского и В. Д. Первалова. – М., 1997. – С. 358-375; Власов Ю. Л. Вказана праця. – С. 9-10.

Резюме

У статті розглядаються сутнісні характеристики тлумачення норм права, зокрема, визначення його поняття та властивостей.

Ключові слова: тлумачення, тлумачення права, норми права, тлумачення норм права.

Резюме

В статье рассматриваются сущностные характеристики толкования норм права, а именно, определение его понятия и особенностей.

Ключевые слова: толкование, толкование права, нормы права, толкование норм права.

Summary

The article considers the characteristics of interpretation of law, namely, definition of its concepts and characteristics.

Key words: interpretation, interpretation of law, rule of law, interpretation of the law.

Отримано 21.04.2010

М. І. НЕЛІП, М. М. ТРОФИМЕНКО

*Михайло Іванович Неліп, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Микита Михайлович Трофименко, студент
Фінансово-правового коледжу Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

КРИЗА ПОЛІСНИХ ЗАСАД ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ В РЕФЛЕКСІЯХ СТОЇКІВ ТА ЕПІКУРЕЙЦІВ

Розвиток сучасної української держави та правової свідомості суспільства в руслі домінування загальнолюдських цінностей та ідей не може відбуватися без огляду на витоки європейського права. А отже, і тих джерел, які значною мірою впливали на формування української правової системи. Політичні і правові вчення періоду кризи полісу – складний предмет дослідження, однак розгляд даного питання допомагає нам зрозуміти зміни в правосвідомості людей, пов'язані з посиленням глобалізаційних та інтеграційних процесів, взаємовпливу різних культур. Тому дослідження даного питання дозволяє нам зазирнути у сферу взаємодії між декількома важливими аспектами життя суспільства, де традиційність межувала з революційними нововведеннями, що мають велике практичне значення в контексті сьогодення. Це питання має велике значення і через відчутний вплив ідей стоїків та епікурейців на політико-правові погляди як зарубіжних, так і українських мислителів.

Даній проблематиці приділялась увага в зарубіжних і вітчизняних дослідженнях античних політичних та правових вчень Ф. Хайніманном, А. Лонгом, Д. Седлі, Т. Бреноном, Ф. Міллером та ін¹. Питання кризи полісних начал активно досліджене О. Танхилевичем, Т. Гончаровою, А. Шакирзаде, М. Динніком та багатьма іншими.

Політико-правові та філософсько-матеріалістичні ідеї епікурейців справили велике враження, зокрема, на К. Маркса та були ґрунтовно досліджені в його докторській дисертації.